

Ю. В. Шпак,
к. е. н., доцент, докторант кафедри економічної теорії та історії економіки, НАДУ

ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ АГРАРНОГО СЕКТОРА ЕКОНОМІКИ В КРАЇНАХ ЄС І США

У статті досліджуються особливості державного регулювання аграрного сектора економіки в країнах ЄС і США; вплив країн ЄС та США на розвиток аграрного сектора їхніх економік; функції аграрного сектора; масштаби державної участі в регулюванні аграрного сектора економіки в країнах ЄС і США; визначення пріоритетних напрямів державної політики щодо розвитку аграрної галузі в країнах ЄС і США.

In the floor investigated to the feature of government control of agrarian sector of economy in the countries of ES and USA. Influence of countries of ES and USA on development agr to the sector of their economies. Functions agrarian to the sector. Scales of the state participating are in adjusting of agrarian sector of economy in the countries of ES and USA. Determination of priority directions of public policy is in relation to development of agrarian industry in the countries of ES and USA.

Ключові слова: аграрний сектор, державне регулювання аграрного сектора в країнах ЄС і США, державна політика в сільському господарстві країн ЄС та США.

Key words: agrarian sector, government control agrarian to the sector in the countries of ES and USA, public policy in agriculture of countries of ES and USA.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Активне регулювання аграрного сектора з боку держави почалося ще з 30-х років ХХ ст. майже в усіх країнах з ринковою економікою. Практично є загальновізнаною теза, що сільське господарство не може ефективно функціонувати без державного регулювання та підтримки.

Сьогодні в аграрному секторі економіки розвинутих країн основним завданням державного регулювання є:

- недопущення перевиробництва окремих видів сільськогосподарської продукції, яке б призвело до зниження рівня продовольчої безпеки держави;
- обмеження монополізму в суміжних із сільським господарством галузях промисловості;
- розширення експорту основних видів продовольчих товарів і підвищення прибутковості сільського господарства.

Сільське господарство є однією з найважливіших сфер політики Європейського Союзу. Його частка в структурі ВВП ЄС складає майже 3%, на сектор припадає 6% зайнятого працездатного населення. Основними засадами Європейської моделі сільського господарства є: диверсифікація та посилення багатофункціональності галузі; збереження просторових і зменшення регіональних параметрів; підтримка життєдіяльності аграрних підприємств, що відповідають новій концепції; поглиблення зв'язку сільського господарства з розвитком територій. Суть моделі розвитку сільського господар-

ства зводиться до того, що на державному рівні здійснюються радикальні заходи щодо підтримки аграрного сектора і гарантування йому належного місця на світових ринках. Це дозволяє стверджувати, що ця модель заснована в основному на трьох чинниках: 1) фермерському господарстві сімейного типу; 2) визнанні багатофункціональної ролі галузі; 3) всебічному захисті доходів товаровиробників від ринкової і природної стихії.

АНАЛІЗ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Різні аспекти проблеми, яку ми досліджуємо, висвітлені у працях вітчизняних, закордонних науковців і практиків, зокрема Ю.Ф. Мельника, Бальян Ануш, Т. Зінчук, І. Кобута Хайнц-Вільгейм Штрубенхофф та ін.

Мета цієї статті — розглянути особливості регулювання розвитку аграрного сектора економіки в зарубіжних країнах.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Значна увага, яка приділяється сільськогосподарським питанням, визначається обсягом фінансування, частка якого дорівнює двом третинам бюджету Європейського Союзу. Зокрема, із бюджету, який у 2006 році дорівнював 121 млрд євро, 36 % виділено на розвиток сільського господарства і 11% на розвиток сільських територій. У цілому, на Програму розвитку сільських територій на період 2007—2013 років виділено 69,75 млрд євро (у цінах 2004 року), що характеризує аграрну галузь як найбільш затратну для бюджету.

Спільна аграрна політика ЄС еволюціонує у напрямі посилення уваги до розвитку сільських територій і дотримання екологічних стандартів. Видатки на підтримку цін і прями платежі суб'єктам господарювання у сільському господарстві дещо знижується — з 43,7 млрд євро у 2006 році до 42,3 млрд євро у 2013 р., передбачено збільшення видатків на розвиток сільської місцевості, відповідно з 12,3 млрд до 15,4 млрд євро. Такі дії з боку уряду пояснюються причинами, які зумовлені насамперед необхідністю забезпечення продовольчої безпеки майже півмільярда населення, яке проживає в країнах Євросоюзу, та врахуванням тісної взаємодії сільського господарства з іншими галузями економіки. Якщо говорити про динаміку розподілу субсидій, слід відзначити, що в середньому в розрахунку на одного жителя ЄС до сьогодення часу вони склали від 70 євро до 400 євро на рік, а загальна їх сума становила 43 млрд євро.

Важливе значення приділяється сільському господарству у Римському договорі про створення Європейського економічного співтовариства. Основні цілі аграрної політики країн-членів у галузі сільського господарства визначені цим документом:

- підвищувати продуктивність сільського господарства шляхом сприяння технічному прогресу, забезпечення раціонального розвитку сільськогосподарського виробництва та оптимального використання виробничих факторів, особливо робочої сили;

- забезпечувати належний рівень життя сільського населення, зокрема шляхом збільшення індивідуальних доходів сільськогосподарських товаровиробників, створивши їм життєвий рівень міського населення;

- підвищувати стабільність ринків;

- забезпечувати продовольчу безпеку;

- сприяти продажу сільськогосподарської продукції споживачам за доступними цінами [5].

Для забезпечення особливих умов розвитку галузі в 1962 році була розроблена Спільна аграрна політика (САП) країн ЄЕС. На початкових етапах новостворена політика була спрямована на підтримку фермерських господарств і розвиток ефективного агропромислового виробництва. З метою досягнення поставленого завдання був створений спеціальний фонд підтримки і гарантій сільськогосподарських товаровиробників, частка якого становила від 50% загального бюджету ЄС. Усі кошти фонду спрямовувалися в основному на пряме і непряме субсидування фермерів, на реструктуризацію виробництва і управління, впровадження нових технологій виробництва тощо.

Головним завданням САП в цей період було забезпечити населення продуктами харчування за доступними цінами та створити нормальні умов життя для сільськогосподарських товаровиробників. Сформований механізм Спільної аграрної політики включав прями виплати фермерам з бюджету ЄС за чітко визначеними статтями, а саме — підтримка ринкової ціни; виплати, що залежали від обсягів виробництва сільськогосподарської продукції, від цільового використання субсидій, від розмірів посівних площ та поголів'я худоби, а також різноманітні компенсаційні виплати [3]. Проте з часом були введені виплати на обмеження виробництва та інші статті субсидій. Значна увага приділялася захо-

дам з підвищення якості виготовленої сільськогосподарської продукції, екологічним аспектам аграрного виробництва і розвитку сільських територій.

Для захисту САП ЄС використовує цілий ряд заходів, основними з яких є:

- визначення особливої ролі сільського господарства у створенні сприятливих умов для життя у Співтоваристві в цілому;

- порівняння захисних заходів за окремими економічними показниками країн, які значною мірою відрізняються від ЄС за рівнем розвитку;

- порівняння рівня лібералізації імпорту в ЄС із США, Японією, Канадою та іншими розвинутими країнами, які мають різні умови виробництва;

- підтвердження негативного впливу внутрішніх субсидій ЄС на світову торгівлю та розвиток сільського господарства в інших країнах;

- постійне скорочення обсягу субсидій та інших форм підтримки аграрного сектора, зменшення тарифних і нетарифних обмежень.

Державна підтримка аграрного сектора в економічно розвинутих країнах передбачає впровадження таких заходів:

1. Підтримка доходів виробників, як правило, включає прями державні платежі, компенсацію за збитки, зумовлені стихійним лихом та реорганізацією виробництва.

2. Цінове втручання, спрямоване на підтримку внутрішніх цін на сільськогосподарську продукцію, встановлення квот і тарифів, податків на експорт та імпорт продовольства.

3. Компенсація платежів, яка призначена для субсидування виробників, що купують засоби виробництва, субсидування виплат за отримання кредиту та за страхування майна.

4. Створення сприятливих умов для розвитку ринку, тобто виділення державних засобів на розвиток і розробку ринкових програм.

5. Сприяння розвитку виробничої інфраструктури, що ґрунтується на виділенні державних засобів для реалізації заходів довгострокового характеру, що забезпечують ріст ефективності виробництва.

6. Виконання регіональних програм, які спрямовуються в основному на розвиток виробництва. Ці заходи державної підтримки поширені у США, Канаді та країнах ЄС.

7. Макроекономічна політика, яка включає методи державного регулювання АПК, які не пов'язані безпосередньо з цією галуззю, але впливають на ефективність її функціонування.

Аграрні витрати в ЄС включають витрати на системи регулювання ринку, а також прями виплати сільському господарству в Європейському фонді орієнтації та гарантування. У 2004 році витрати на експортні дотації в системі регулювання ринку становили близько 9% [4].

Особливості розвитку аграрного сектора економіки США, Німеччини, Великобританії та Канади дозволяють стверджувати про наявність у цих країнах високоякісної системи державного регулювання. Сільське господарство США є висококонкурентною і динамічною галуззю американської економіки, зразком для вдосконалення сільського господарства в інших країнах.

Значною мірою це зумовлено політикою регулювання аграрної сфери упродовж останніх 70-ти років [6, с. 221]. У сільськогосподарському виробництві країни зайнято лише 3% населення країни. Проте за період з 2002 по 2005 роки валове виробництво сільськогосподарської продукції збільшилося з 195 до 241 млрд дол., а чисті доходи фермерів зросли з 50 до 82 млрд дол. Характерною особливістю аграрної політики США останніх років є виваженість і послідовність при прийнятті рішень. Значною мірою це зумовлено тим, що головною аграрною установою країни є Міністерство сільського господарства США, яке не тільки формує основи державної аграрної політики, але і затверджує програми і механізми на основі аналізу попередніх результатів розвитку аграрного сектора. В США проводиться цілеспрямована активна державна політика щодо підтримки аграрного сектора економіки. Більше 60 років держава регулює процеси відтворення в сільському господарстві та здійснює його фінансово-кредитну підтримку по багатьох напрямках. Серед них підтримка паритету цін між ресурсними галузями, що виробляють основні й оборотні засоби для аграрного сектора та на продукції сільського господарства, дотації на податки, на процентні ставки за кредит, страхові платежі, наукове забезпечення тощо. У 1990 році розмір дотацій становив 42,4 млрд дол., з них відповідно на стабілізацію доходів сільськогосподарських товаровиробників — 13,7 млрд дол. і наукове забезпечення — 2,1 млрд дол. [2, с. 145]. Сьогодні аграрний сектор економіки США інтенсивно розвивається, вирішуючи три основні стратегічні завдання:

- забезпечення продовольчої безпеки країни;
- розширення економічних і торговельних можливостей для сільськогосподарських товаровиробників;
- раціональне використання природних ресурсів.

При цьому держава дотримується того принципу, що будь-які форми державного втручання не повинні перешкоджати розвитку економічних структур і одночасно сприяти соціальній стабільності аграрних районів. На сьогоднішній день в аграрному секторі США існує чітко визначена структура державного регулювання, основою якої є програми, прийняті урядом в різний час. До основних із них слід віднести Програму стабілізації доходів фермерів, Програму платежів, стимулювання росту ефективності виробництва, охорона сільськогосподарських ресурсів, фінансування і управління наукою у сфері сільського господарства, стимулювання зовнішньої торгівлі. Такі програми сприяють створенню додаткових робочих місць не тільки в сільському господарстві, а й у суміжних з ним галузях, стимулюють нарощування експортного потенціалу країни. Досвід США свідчить, що створення подібної системи державного регулювання АПК дозволило аграрному сектору економіки не тільки випередити інші країни світу у виробництві продукції, але і гарантувати соціальну стабільність американського суспільства [1, с. 23].

Дещо інша система підтримки аграрної галузі спостерігається у Великобританії. Дотації і підтримка сільськогосподарського товаровиробника на початкових етапах була нижчою, ніж у Німеччині, і спрямовувалася на розвиток сільського господарства у несприятливих для виробництва зонах. Після вступу в 1972 році до ЄС

англійські фермери стали отримувати більшу підтримку, яка формується за рахунок двох джерел; казначейства Великобританії і Європейського фонду орієнтації та гарантування. Протягом 1985—1991 років аграрний сектор Великобританії отримував щорічну підтримку у розмірі 19—21 млрд еку, яка складала близько 8% загальних ресурсів фонду

Аграрна політика ЄС спрямована на підтримку фермерів, які обробляють невеликі земельні ділянки при високих затратах праці, хімікатів та фінансових ресурсів. Доходи, які отримують держави від продажу продукції, складають лише половину доходу виробників, оскільки інша половина формується двоступеневою системою державних субсидій.

Система дотацій фермерським господарствам, яка існує в ЄС, є неефективною, оскільки охоплює більше половини його бюджету. Більше того, така система стимулює збільшення великої кількості товарів на ринку і відображається на конкурентоспроможності сільського господарства країн, що розвиваються. Саме тому перед аграрним сектором економіки на сьогодні стоять дві основні проблеми, зокрема: необхідність реформування існуючої системи дотацій та підтримка фермерів у країнах ЦСЄ з менш розвинутим сільським господарством. У результаті вступу до Європейського Союзу нових країн-членів відбулися помітні зрушення в аграрному секторі економіки. Основним кроком розширення було збільшення його бюджету, який виділяється на розвиток сільського господарства. У 2004 році відбулося зростання торгівлі сільськогосподарською продукцією між країнами союзу на 30%, яке зумовлене зняттям торговельних обмежень. Прямі виплати, що надавалися виробникам у 2003—2004 роках у межах Спільної аграрної політики спричинили зростання середніх доходів сільськогосподарських підприємств країн ЄС-10 на 70% порівняно з 1999—2003 роками. Це характерно для таких країн, як Естонія, де доходи підприємств зросли на 132%, Латвія — на 106%, Польща — на 95% та Литва — на 92%.

Для підтримки сільського господарства цих країн на етапі підготовки до вступу в Європейський Союз надавалася фінансова та технічна допомога. Основними її інструментами були чітко розроблені програми, такі як PHARE, SAPARD і ISPA.

Програма PHARE (Poland — Hungary: Assistance for the Reconstruction of the Economy) спрямована на надання допомоги урядам країн-кандидатів у основні *acquis communautaire*, мобілізацію державних і приватних інвестицій з метою забезпечення стандартів у сфері охорони навколишнього природного середовища, умов праці, якості продукції тощо. Перше застосування цієї програми було використано у Польщі, а пізніше — в інших країнах ЦСЄ.

Програма SAPARD (The Special Accession Programme for Agriculture and Rural Development) призначена виключно для сприяння розвитку сільського господарства, підвищення рівня його конкурентоспроможності та впорядкування сільської місцевості. З її річного бюджету Польща щорічно фінансується у розмірі 150,6 млн євро, Угорщина — 38 млн, Литва — 29 млн, Чехія — 22 млн, Латвія — 21 млн, Словаччина — 18 млн і Словенія — 6 млн євро.

Таблиця 1. Обсяг фінансової допомоги країнам ЦСЄ через спеціальні програми протягом 2000—2006 рр.

Програми	Роки					
	2000	2001	2002	2003	2004	2005
PHARE	1560	1560	1560	1560	1560	1560
SAPARD	520	520	520	520	520	520
ISPA	1040	1040	1040	1040	1040	1040
Разом	3120	3120	3120	3120	3120	3120

ISPA (Instrument for Structural Policies for Pre-accession) відноситься до програм, з бюджету якої щороку на фінансування модернізації суспільної інфраструктури країн-кандидатів у члени ЄС витрачається 1,04 млрд євро.

Загальний обсяг фінансування усіх вищезгаданих програм дорівнює майже 7,3 млрд євро, а на підтримку країн — потенційних членів ЄС — кожного року виділялося понад 3 млрд євро (табл. 1).

Слід відзначити, що кошти, які виділяються членам у межах цих програм, розподіляються за чисельністю їх населення. Так, Польща отримує лише 30% із усіх виділених коштів, Угорщина — 7%, Литва — 6%, Чехія — 5%, Латвія та Словаччина — по 4%, Естонія — 2% і Словенія — 1%. Крім цього Європейською комісією виділено асигнування цим країнам на охорону навколишнього природного середовища, поліпшення екології та збільшення несільськогосподарської зайнятості населення на 2007-2013 роки у розмірі 96 млрд євро.

Реформування САП передбачає здійснення певних перетворень у таких підгалузях, як льонарство, овочівництво, виробництво цукру, вирощування фруктів, тютюну, бавовни тощо. Кошти, що виділяються на реформування Спільної аграрної політики, більшою мірою сприятимуть розвитку сільського господарства країн-членів ЄС. Ключовим фактором у цьому відношенні має бути ініціатива з боку фермерів. Новим завданням для ЄС у галузі сільського господарства було його розширення. Так, на вісім нових країн Центральної Європи припадає 20% населення ЄС, 29% сільськогосподарських угідь, 9% доданої вартості та 56% безробітних у сільському господарстві. Саме тому високий рівень підтримки галузі може стати бар'єром у напрямках реформування аграрного сектора економіки у нових країнах.

Серед усієї різноманітності засобів реалізації аграрної політики ключове місце займає ціноутворення. Політика ціноутворення в аграрному секторі економіки країн Європейського Союзу дещо специфічна, оскільки враховує умови кризи надвиробництва сільськогосподарської продукції, що зумовлює потребу підтримки національних товаровиробників. З цією метою комісія співтовариства періодично регулює ціни за наступними категоріями:

— бажані ціни, які поділяються на індикативні та орієнтовані. Індикативні застосовуються для зернових, молока, цукру, маслинової олії, соняшника, а орієнтовані — для великої рогатої худоби, вина; цільові — для тютюну;

— мінімальні ціни імпорту, які включають порогові і використовуються для зерна, цукру, молочних продуктів, маслинової олії; довідкові — для фруктів, овочів, вина, деяких рибних продуктів; та шлюзові — для свинини, яєць, птиці.

Європейський Союз розробив спеціальні методи підтримки доходів, які включають досить високі внутрішні ціни на продовольчі товари і нагромадження надлишкових товарів цих запасів, що реалізуються за ме-

жами союзу за демпінговими цінами.

ЄС продовжує зберігати позицію лідера на світовому аграрному ринку, володіючи найбільшою площею сільськогосподарських угідь (130 млн га) та найвищою їх продуктивністю. Слід відзначити, що у 2005 року ціни на всі види посівних культур зберегли тенденцію до зростання, за винятком овочів, ціни на які знизилися на 4%, та на винну продукцію — на 0,9%. Ціни на зернові культури зросли на 33,2%, оливкове масло — на 25,8%, і фрукти — на 8%. Що стосується продукції тваринництва, то ціни на неї з початку 2005 року знизилися в цілому, на 3,1%, але найбільше вони торкнулися м'яса свинини та молока.

Важливою сферою економічного регулювання сільського господарства в ЄС виступає також заохочення аграрної експансії на міжнародних ринках. З цією метою широко використовується надання експортних субсидій, котрі розраховуються як різниця між внутрішніми цінами ЄС і світовими цінами на сільськогосподарську продукцію. Вони сприяють збуту продукції галузі в інші країни і компенсують невідповідність експортної орієнтації за наявності внутрішніх інтервенційних цін.

В окремих країнах світу, зокрема у США, державне регулювання аграрного сектора економіки супроводжується програмним регулюванням. У країні існує цілий ряд програм, які спрямовані на розвиток галузі. Такий метод здійснення має свої певні переваги, оскільки кожна із програм включає основні важелі державного регулювання розвитку конкретної сфери діяльності. В залежності від поставленого завдання усі програми поділяються на міжгалузеві, галузеві, товарні, функціональні та регіональні.

Розширення Європейського Союзу в 2004 році внаслідок вступу 10 нових членів-країн потребує значних структурних змін політики розвитку аграрного сектора економіки.

Для України важливе значення має вивчення досвіду Польщі для узагальнення особливостей та специфіки процесів, які здійснюються в сфері регулювання аграрної сфери.

Ставши учасником Європейського Союзу, Польща почала адаптувати розвиток сільського господарства до цілей Спільної аграрної політики країн-членів Союзу. Сільськогосподарський сектор було включено до єдиного ринку та охоплено спільною торговельною політикою, яка характеризується відсутністю митного контролю, тарифних бар'єрів та експортних субсидій в товарообігу з іншими країнами Євросоюзу. Це сприяло збільшенню можливостей збуту та зростанню попиту на аграрну продукцію Польщі. Крім того, було знижено мито на міцний алкоголь, тютюн і вироби з нього, підвищено — на кавуни, масло, рис, цитрини, зернові, молочні вироби, на деякі види риби, та м'яса. У 2004 році

для Польщі було характерним зростання експорту сільськогосподарських і харчових продуктів у країні ЄС до 42% порівняно з попереднім роком. У свою чергу, імпорт цих продуктів з ЄС збільшився на 25% в порівнянні з 2003 роком, але не становив конкуренції для харчових продуктів, що вироблялися в Польщі. Зростання попиту на польську продукцію сільського господарства спричинило їх дефіцит та зростання цін на внутрішньому ринку країни. Саме тому сьогоднішній рівень цін сільськогосподарської продукції у Польщі досягнув середнього рівня цін в ЄС.

Інституційне оформлення аграрного сектора економіки Польщі забезпечується такими платіжними агенціями, як Агентство аграрного ринку, Агентство реструктуризації і модернізації сільського господарства та Агентство аграрної нерухомості. Агентство аграрного ринку було створене у 1990 році й відіграло позитивну роль у підготовці вступу Польщі до ЄС. Сьогодні основними його завданнями є: здійснення інтервенційних закупівель, зберігання і продаж зерна, м'яса, молочних продуктів і цукру; здійснення доплат при приватному зберіганні м'яса і молокопродуктів, а також при виробництві сухих кормів; фінансової підтримки бджільництва; проведення тендерів щодо використання фруктів та овочів, що не призначені для торгівлі; квотування виробництва молока, крохмалю та тютюнової сировини тощо. Агентство реструктуризації і модернізації сільського господарства в основному несе відповідальність за прямі доплати фермерам, які застосовуються за правилами САП і фінансуються з Європейського фонду орієнтації та гарантій у сільському господарстві.

Важливою для держави установою є Агентство аграрної нерухомості, яке займається створенням сімейних ферм, поліпшенням земельних ділянок, створенням умов для використання виробничого потенціалу аграрного майна Державної казни в регіонах, реструктуризацією та приватизацією майна, яке використовується в аграрному секторі економіки, тощо. Це агентство працює на самоокупності за рахунок надходження коштів від продажу й оренди майна, відрахування грошових надходжень від приватизації ресурсів до держбюджету, Фонду оплати праці й Агентства аграрного ринку.

Вагомий вплив на розвиток аграрного сектора економіки Польщі має його ефективне кредитування. Польський фермер з коштів Євросоюзу одержує кредити за ставкою 1—1,5% на 15 років. Держава та інститути ЄС постійно відстежують діяльність комерційних банків щодо сільськогосподарських виробників.

На час дії нового бюджету Євросоюзу (2007—2013 роки) в аграрній сфері країни відповідно до "Програми розвитку сільських місцевостей" визначені наступні пріоритети:

1. Підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарського та лісового секторів.
2. Поліпшення навколишнього середовища у сільській місцевості.
3. Поліпшення якості життя у сільських місцевостях.
4. Стимулювання виробничої та соціальної активності сільських мешканців, що є основним завданням програми "Лідер".

Слід відзначити, що всі процеси, які мають місце у розвитку аграрного сектора економіки Польщі у складі ЄС,

формують позитивні тенденції розвитку цієї сфери, проте їх оцінку можна буде здійснити лише у перспективі.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Отже, розглянувши особливості розвитку аграрної політики країн Європейського Союзу, пріоритетними її напрямками можна назвати:

- наявність середньострокової стратегії розвитку сільського господарства і продовольчого ринку, складеної у вигляді закону;

- можливість розподілу сфер державного регулювання за цілями і механізмами реалізації, які охоплюють продуктивні програми, програми підтримки доходів фермерів, програми стимулювання попиту, програми розвитку сільської місцевості, зовнішньоторговельне регулювання, екологічні програми;

- встановлення конкретних цінових параметрів і загального обсягу фінансування по кожній із програм. Такі заходи стимулюють зниження фермерських затрат на виробництво, оскільки підтримка продуктивних програм не має форми дотацій на придбання матеріально-виробничих чи кредитних ресурсів, а прив'язується або до площ посівів (поголів'я тварин), або до обсягів виробництва конкретного виду сільськогосподарської продукції;

- уніфікація підходів до надання фінансової підтримки і можливостей вибору для фермерів, які прагнуть брати участь в конкретній програмі і відповідно отримувати від цього фінансові ресурси, або не брати участі в цій програмі;

- поступове обмеження заходів "жовтої корзини" в сторону заходів, які здійснюються в рамках "зеленої корзини", і, таким чином, усвідомлення екологічної і соціальної спрямованості сільського господарства;

- зміна та внесення окремих доповнень до законів здійснюється у випадку настання форс-мажорних обставин.

Література:

1. Аграрний сектор України у 2005 році / За ред. Ю.Ф. Мельника. — К., 2006. — 88 с.
 2. Балян Ануш В. Наукове узагальнення зарубіжного досвіду в сільському господарстві / Балян Ануш В. — Київ.: ЗАТ "НІЧЛАВА", 2000. — 221 с.
 3. Зінчук Т. Аграрна політика країн ЦСЄ у контексті інтеграції до ЄС: реалії та перспективи для України. / Зінчук Т. // Економіка України. — 2006. — № 4. — С. 74—88.
 4. Кобута І. Можливі наслідки розширення Європейського Союзу для агроторгівлі України / Кобута І. // Проект "Аграрна політика для людського розвитку": 36. — №7 (травень). — Київ, 2004. — 13 с.
 5. Конституційні акти Європейського Союзу. Ч.І.К., "Юстиніан", 2005. — С. 57.
 6. Штрубенхофф Хайнц-Вільгельм, О. Лисиця. Аграрно-політична та правова база підтримки сільського господарства у Німеччині та Європейському Союзі з особливим урахуванням експортних та кредитних дотацій з огляду на правила СОТ: Консультативна робота. / О. Лисиця. — № 1 (грудень). — Київ, 2005. — 11 с.
- Стаття надійшла до редакції 25.11.2009 р.*